

**MINISTRY OF EDUCATION
“1 DECEMBRIE 1918” UNIVERSITY OF ALBA IULIA
DOCTORAL SCHOOL OF THEOLOGY**

Ph.D. THESIS SUMMARY

**A History of the Romanian Euchologion.
The Evolution of the Formularies of Sacraments
(16th-17th c.)**

Scientific Supervisor

Fr. Prof. Dumitru A. VANCA

Ph.D. Candidate

Mihail K. QARAMAH

ALBA IULIA

2021

Original Content

ABBREVIATIONS /6

INTRODUCTION / 8

Objectives / 9

The current state of research / 11

Methods of research / 15

1 SLAVO-ROMANIAN SOURCES / 18

1.1 Manuscripts / 18

1.1.1 The Library of the Romanian Academy in Bucharest / 18

1.1.2 The Metropolitan Library of Sibiu / 23

1.1.3 The Central University Library of Iași / 24

1.1.4 The Library of the Romanian Academy in Cluj-Napoca / 25

1.2 Printed editions of the Slavo-Romanian Euchologia / 25

1.2.1 The Euchologion of Târgoviște (a. 1545) / 25

1.2.2 The Euchologion of Câmpulung (a. 1635) / 26

1.2.3 “Mystirio sau Sacrament” (Târgoviște, a. 1651) / 28

1.2.4 The Euchologion of Metropolitan Dosoftei (Iași, a. 1681) / 30

1.2.5 The Euchologion of Bălgrad (a. 1689) / 32

1.2.6 The Euchologion of Buzău (a. 1699) / 34

2 THE RITES OF CHRISTIAN INITIATION / 36

2.1 The Rites after childbirth / 41

2.1.1 The Prayers in the Slavo-Romanian Sources / 41

2.1.2 The Rite on the first day after a woman has given birth to a child / 53

2.1.3 The Rite on the third day after a woman has given birth to a child / 54

2.1.4 The Rite of naming the child on the eighth day after birth / 55

2.1.5 The Rite on the 40th day after birth / 57

2.1.6 The prayer for a woman when she has miscarried / 59

2.2	The Rite of making a catechumen	/ 59
2.3	The Ordo of Baptism, Chrismation and the post-baptismal rites	/ 63
2.3.1	<i>The preliminary instructions</i>	/ 70
2.3.2	<i>The opening blessing and the great synapte</i>	/ 70
2.3.3	<i>The prayer for the sanctification of the baptismal water</i>	/ 74
2.3.4	<i>The prebaptismal anointing</i>	/ 76
2.3.5	<i>The teaching on the threefold immersion</i>	/ 78
2.3.6	<i>The teaching on infant Baptism</i>	/ 78
2.3.7	<i>Psalm 31</i>	/ 79
2.3.8	<i>The vesting of the neophyte</i>	/ 80
2.3.9	<i>The offering of the candle to the neophyte</i>	/ 81
2.3.10	<i>The synapte of Chrismation</i>	/ 81
2.3.11	<i>The anointing with the holy Chrism</i>	/ 83
2.3.12	<i>The offering of the koukoulion</i>	/ 85
2.3.13	<i>The baptismal “dance”</i>	/ 86
2.3.14	<i>The scripture readings</i>	/ 86
2.3.15	<i>The “churching” of the neophyte</i>	/ 87
2.3.16	<i>The Communion of the neophyte</i>	/ 88
2.3.17	<i>The Rite of ablution</i>	/ 89
2.3.18	<i>The Rite of tonsure</i>	/ 91
2.3.19	<i>The alternative prayer for the sanctification of the baptismal water</i>	/ 93
2.4	Partial conclusions	/ 94
3	THE RITES OF BETROTHAL, CORONATION AND DIGAMIA	/ 97
3.1	The Rite of Betrothal	/ 99
3.1.1	<i>The Prayers of Betrothal</i>	/ 99
3.1.2	<i>The description of the Rite</i>	/ 101
3.2	The Rite of Coronation of the spouses	/ 107
3.2.1	<i>Prayers of the Coronation</i>	/ 107
3.2.2	<i>The description of the Rite</i>	/ 114
3.2.2.1	<i>The preliminary instructions</i>	/ 118
3.2.2.2	<i>The enarxis</i>	/ 119

3.2.2.3	The combination between the Rite of Coronation and Betrothal	/ 123
3.2.2.4	The coronation of the spouses and the <i>dextrarum iunctio</i>	/ 123
3.2.2.5	The scripture readings	/ 126
3.2.2.6	The kiss of peace	/ 128
3.2.2.7	The call to Communion, the Communion of the spouses, and the partaking of the common cup	/ 128
3.2.2.8	The pauline exhortation	/ 133
3.2.2.9	The conclusive Prokeimenon and the liturgical “dance”	/ 133
3.2.2.10	The removal of the crowns, the procession to the house of the newlyweds and the concluding rites	/ 137
3.3	The Rite of Digamia	/ 139
3.3.1	<i>The Prayers of the Rite of Digamia</i>	/ 139
3.3.2	<i>The description of the Rite</i>	/ 140
3.4	Partial conclusions	/ 142
4	THE ORDO OF CONFESSION	
	AND OTHER PRAYERS FOR FORGIVENESS	/ 145
4.1	The Prayers of the Rite of Confession and other prayers of absolution	/ 146
4.2	The description of the ordo and the distribution of the additional prayers	/ 157
4.2.1	<i>Preparatory rites</i>	/ 159
4.2.2	<i>The psalms and prayers preceding the confession</i>	/ 161
4.2.3	<i>The priestly exhortations and the confession of sins</i>	/ 161
4.2.4	<i>The scripture readings</i>	/ 166
4.2.5	<i>The assigning of a penance, the absolution, and the permission for Communion</i>	/ 167
4.2.6	<i>The additional prayers</i>	/ 170
4.2.7	<i>The Order of Confession in ms. BAR rom. 167</i>	/ 172
4.3	Partial conclusions	/ 174
5	THE ORDO OF UNCTION	/ 176
5.1	The Rite of Unction for the sick	/ 176
5.1.1	<i>The description of the Rite</i>	/ 183
5.1.1.1	The enarxis	/ 183
5.1.1.2	The kanon	/ 184
5.1.1.3	The exaposteilarion, the sticheira and the troparion	/ 186

5.1.1.4	The great synapte	/	187
5.1.1.5	The sanctification of oil	/	188
5.1.1.6	The heptadic system	/	191
5.1.1.7	The anointing of the sick and the forgiveness	/	196
5.1.1.8	The concluding rites	/	199
5.2	The Rite of the Funeral Unction	/	200
5.2.1	<i>General considerations</i>	/	200
5.2.2	<i>The Service of the Funeral Unction in the Slavo-Romanian sources</i>	/	205
5.2.2.1	The Prayers of the Service of the Funeral Unction	/	205
5.2.2.2	The description of the Rite	/	209
5.3	Partial conclusions	/	213
6	THE EUCHOLOGION OF RÂMNIC (a. 1706) AND THE [ANTHIMIAN] LITURGICAL REFORM	/	215
6.1	The Euchologion of Râmnic (a. 1706)	/	215
6.1.1	<i>The Rites after childbirth</i>	/	218
6.1.2	<i>The pre-baptismal Rites</i>	/	219
6.1.3	<i>The Ordo of Baptism, Chrismation, and the post-baptismal rites</i>	/	220
6.1.4	<i>The Rites of Betrothal, Coronation, and Digamia</i>	/	221
6.1.5	<i>The Ordo of Confession</i>	/	225
6.1.6	<i>The Ordo of Unction for the sick</i>	/	227
6.2	Was there an ‘anthimian’ liturgical reform?	/	229
6.3	Partial conclusions	/	233
	FINAL CONSLUSIONS AND PROPOSALS FOR REFORM	/	235
	BIBLIOGRAPHY	/	243

ABBREVIATIONS

a. – anno

Athos [followed by the name of the monastery] – Mount Athos, Greece

BAR – the manuscript fund of the Library of the Romanian Academy (Bucharest)

Barb./Barberini – the *Barberini* manuscript fund of the Vatican Apostolic Library

BAR Cj. – the manuscript fund of the Library of the Romanian Academy (subsidiary of Cluj-Napoca)

Iași BCU – the manuscripts fund of the Central University Library of Iași

BLG 1689 – the Euchologion of Bălgrad [Alba Iulia], a. 1689

Bodl. – The Bodleian Library, Oxford

BUZ 1699 – the Euchologion of Buzău, a. 1699

CL 1635 – the Euchologion Câmpulung, a. 1635

cod. – codex

Coislin – the *Coislin* manuscript fund of the National Library of France, Paris

Dečani – the manuscript fund of Dečani Monastery

DOS 1681 – the Euchologion of Metropolitan Dosoftei, Iași, a. 1681

Dresden – Sächsische Landesbibliothek, Dresda

E.B.E. – Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, Αθήνα

f./ff. – folio/folios

GLK 1691 – *Εὐχολόγιον*, Βενετία, 1691.

gr. – Greek manuscript

Grott. – the manuscript fund of the State Library annexed to the National Monument of Grottaferrata, Rome

Моск. Синод. библ. – the *Синодальная библиотека* manuscript fund of the State Historical Museum of Moscow

ms./mss. – manuscript/manuscripts

MYS – *Mystirio sau Sacrament* [...], Târgoviște, a. 1651
НБКМ – Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий”, Sofia
Ottob. – the *Ottobonis* manuscript fund of the Vatican Apostolic Library
Paris – National Library of France
Patmos – the manuscript fund of the Monastery of St John the Theologian, Patmos
RÂM 1706 – the Euchologion of Râmnic, a. 1706
rom. – Romanian manuscript
РГБ – Российская государственная библиотека, Moscow
РНБ – Российская национальная библиотека, Saint-Petersburg
с. – century
sl. – Slavonic manuscript
Mitr. Sib. – the manuscript fund of the Orthodox Metropolis of Sibiu
Sin. – the manuscript fund of the Monastery of St Catherine, Sinai
Соф. библ. – the *Библиотека Новгородского Софийского собора* fund of РНБ
Соловец. библ. – the *Библиотека Соловецкого монастыря* fund of РНБ
TG 1545 – the Euchologion of Târgoviște, a. 1545
Vat. – the *Vaticanus* manuscript fund of the Vatican Apostolic Library

SUMMARY

The special importance of the Euchologion for the liturgical life of the Church is a reality that does no longer need any demonstration¹. Through the liturgical rites contained in the Euchologion the Church accompanies the earthly journey and the spiritual ascent of each orthodox Christian faithful, in order to communicate the divine and saving grace. In addition, the entire content of the euchological formularies, from the sacred texts of the prayers and litanies or ektenies to the liturgical acts expressed through rubrics, represents the expression of the faith and moral regulations of the Church². One must consider that, although the liturgy of the Church is its viable and permanent bound with Christ – The Great High Priest –, being “God’s gift for humanity”³, however “the evolution of the liturgy is entirely rooted in human history”⁴.

It is therefore obviously that for a complete understanding of the liturgical services it is necessary a thorough knowledge of their historical evolution. The purpose of the historical expertise is to sanction the liturgical conceptions that do not have historical basis, theological profoundness and pastoral sensitivity, to correct faulty practices that made their way into the liturgical books of the received tradition, and to contribute to the restoration of other adequate usages⁵.

Objectives

¹ See A. DMITRIEVSKI, *Книга Требник и ее значение в жизни православного христианина (По поводу новейших воззрений на эту книгу)*, Киевъ, Типография Императорского Университета Св. Владимира, 1902.

² See Ene BRANIȘTE, *Liturgica generală*, ed. a III-a, Galați, Edit. Episcopiei Dunării de Jos, 2002, pp. 16-18.

³ Thomas POTT, *Reforma liturgică bizantină. Studiul fenomenului evoluției intenționate a liturghiei bizantine*, trad. Cezar Login, Cluj-Napoca, Edit. Renașterea, 2020, p. 125.

⁴ T. POTT, *Reforma liturgică bizantină...*, p. 273.

⁵ See Mihail K. QARAMAH, „Unitate și «reformă liturgică» în Biserica Ortodoxă Română”, in *Studia Theologica Orthodoxa Doctoralia Napocensia*, 2/2019, p. 237.

As S. Parenti states, until the standardization of the liturgy through the printed books, “the history of the liturgy remains a regional history marked by a constant dialectic between center, province and periphery, and by a strong diversity at a regional level, together with a certain unity at the local level”⁶. The argument of this research is that the Romanian liturgical tradition is part of this “Byzantine liturgical periphery”, the content of the Romanian Euchologion of the 16th-17th centuries being the product of the synthesis of three major liturgical traditions: South-Slavic, East-Slavic and, of course, Greek.

The Slavo-Byzantine mark on the Romanian *leitourgia* is the result of various geopolitical, socio-cultural, and ecclesiastic factors, such as: the surrounding of the territories inhabited by Romanians at the North of the Danube by Slavic populations beginning with the 9th century; the implementation of the Slavonic writing, firstly among the political and administrative elite and afterwards in the liturgy⁷ - a process that had determined the circulation and use of Slavonic liturgical manuscripts and books in the Romanian Lands; the jurisdictional dependency of the Romanian Churches to the See of the Constantinople Patriarchate – a fact that implied the maintenance of an important Greek cultural and liturgical influence at least on the upper hierarchy; the affirmation of the political and ecclesiastical centres of Wallachia and Moldova as proper environments for the residence and meeting of some important scholars and theologians of the time, both Ruthenians and Russians, as well as Greeks⁸.

The Romanian liturgical practice is still receptive to the influences coming from the two great liturgical traditions, Greek and Slavic⁹ (even if there is an obvious inclination of the balance

⁶ Stefano PARENTI, „Towards a regional history of the Byzantine Euchology of the Sacraments”, in *Ecclesia Orans*, 27/2010, pp. 109-110.

⁷ Petre P. PANAITESCU, *Introducere la istoria culturii românești*, București, Edit. Științifică, 1969, p. 197; Elena LINȚA, „Cele mai vechi manuscrise slave din Țara noastră”, in *Romanoslavica*, 18/1972, p. 245.

⁸ See Dumitra BULEI, „Viața culturală și și cartea tipărită în vremea lui Matei Basarab”, in *Tyragetia*, 2(22)/2013, pp. 90-91.

⁹ See Ene BRANIȘTE, „Uniformitatea în săvârșirea serviciilor divine”, in *Studii Teologice*, 9-10/1949, reprint in Ene BRANIȘTE, *Liturghia – sufletul etern al Ortodoxiei în rugăciune*, vol. I, Sibiu, Edit. Andreiana, 2013, p. 351; Ene BRANIȘTE, „Unitate și varietate în cultul liturgic al Bisericii Ortodoxe Autocefale”, in *Studii Teologice*, 7-8/1955, reprint in E. BRANIȘTE, *Liturghia...*, p. 223; more recently, Cristian Cezar LOGIN, „Between Greeks and Slavs: Ingenuity or Misunderstanding in Present-day Romanina Liturgical Texts”, in Bert GROEN *et alii*, *Studies in Oriental*

towards the first), a fact even expressed in the Preface of the last edition of the Romanian Euchologion (*Molitfelnic*), published in 2019: "... The Romanian Patriarchate has gradually enriched the content of this liturgical book, not so much through new creations, but especially through the translation, from Greek and Slavonic, of new services and ordinances requested by the priests and faithful in the context of the emergence of new cultural and social realities"¹⁰.

Due to the vast number of rites and prayers contained in the Euchologion, we limited our research to analysing the Ordos of the Sacraments, namely the Rites of Initiation (the rites after childbirth, the pre-baptismal rites, the Ordo of Baptism and Chrismation and the post-baptismal rites), the Nuptial Rites (the Betrothal, the Coronation of the spouses, and the Rite of Digamia), the Rite of Confession and the Rite of Anointing (of the sick and of the departed), as described in the Romanian Euchologia from the 16th-17th centuries and in the Euchologion printed at Râmnic by the Metropolitan Anthimos the Iberian in 1706. This last Euchologion represented a decisive step in the process of synchronizing the Romanian liturgical practices to the contemporary Greek usages and constituted the basis of the "modern" Romanian Euchologion.

Our research has the following objectives: (1) to analyse the liturgical evolution of the rites mentioned above; (2) to identify the origins of some practices and prayers found in the ancient Romanian Euchologia; (3) to track the process of transition of the Romanian Euchologion from the Slavic tradition to the Greek; (4) to formulate proposals for the liturgical reform of the received rites, implying recovery of certain practices and prayers mentioned by the ancient Romanian Euchologia but have undeservedly fallen into disuse.

The novelty of this thesis consists in the careful analysis of the Slavo-Romanian manuscripts and printed books that were not taken into account by previous research. Our purpose is therefore to fill (as much as possible) a gap in the Romanian liturgiological research regarding the evolution of this liturgical book that is essential to the ecclesiastical life and worship.

Methods of research

For this research I have analysed the relevant manuscripts and printed liturgical books preserved at the Romanian Academy Library (in Bucharest and Cluj-Napoca), the Metropolitan

Liturgy. Proceedings of the Fifth International Congress of the Society of Oriental Liturgy. New York, 10-15 June 2014, Leuven – Paris – Bristol, CT, Peeters, 2019, pp. 329-340.

¹⁰ ****Molitfelnic*, București, Edit. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2019, pp. 7-8.

Library of Sibiu and the Central University Library in Iași. Evidently, in order to demonstrate the strong bond between the Romanian Euchologion and the South-Slavic and East-Slavic liturgical traditions I have consulted the collections of manuscripts held by the Library of Dečani Monastery (Serbia), the SS. Cyril and Methodius National Library of Bulgaria (Sophia), the National Library of Russia (Saint-Petersburg) and the State Library of Russia (Moscow). To these sources, some other critical editions of Ruthenian or Russian manuscripts were added. Moreover, of special importance are the ancient Byzantine and Greek liturgical manuscripts, many of which have been edited by A. A. Dmitrievskij¹¹, A. Almazov¹², P. Trempelas¹³, M. Arranz¹⁴, S. Parenti and E. Velkovska¹⁵, along side with the Venetian editions of the Euchologion and the scholarly edition of J. Goar¹⁶.

The main methods of research used are (1) the structural and historical method – for discerning the development stages of the structures of the rites and for tracking their evolution, and (2) the analytic and comparative method – for comparing the euchological texts (prayers, litanies/ektenes, rubrics) in order to identify various South-Slavic, East-Slavic and Greek influences on the Romanian Euchologia, and to obtain a clear perspective on the evolution of the analysed formularies.

Conclusions of the research

The general conclusions of the thesis are:

¹¹ Алексей Афанасьевич ДМИТРИЕВСКИЙ, *Описание литургических рукописей, хранящихся в библиотеках Православного Востока*, томъ II, Киевъ, Типография Императорского Университета Св. Владимира, 1901.

¹² Александр Иванович АЛМАЗОВ, *Тайная исповедь в Православной Восточной Церкви*, Т. 1-3, Типо-литография Штаба Одесского Военного Округа, Одесса, 1894.

¹³ Παναγιώτης ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ, *Μικρόν Εὐχολόγιον*, τ. Α, Ἔκδοσις δευτέρα, Αθήνα, Ἀδελφότης Θεολόγων Ὁ Σωτήρ, 1998.

¹⁴ Miguel ARRANZ, *L'Eucologio Constantinopolitano agli Inizi del Secolo XI*, Rome, Editrice Pontifica Università Gregoriana, 1996 and his abundant bibliography of studies written in *Orientalia Christiana Periodica* (see the Bibliography section).

¹⁵ Stefano PARENTI, Elena VELKOVSKA, *L'Eucologio Barberini Gr. 336*, col. „Bibliotheca «Ephemerides Liturgicae Subsidia»”, 80, C.L.V – Edizioni Liturgiche, Roma, 1995.

¹⁶ Jacob GOAR, *Εὐχολόγιον sive rituale graecorum*, Editio secunda, Venetiis, Ex Typographia Bartholomaei Javarina, 1730.

1) The argument of the thesis, according to which the Romanian Euchologion contains a synthesis of the usages of three traditions: South-Slavic, East-Slavic and Greek, is confirmed, although needs certain specifications. The first „stratum” of the Romanian Euchologion is South-Slavic and is dominant until the end of the 16th century when Ruthenian and, afterwards, Russian liturgical influences begin to be felt and will become preponderant by the second half of the 17th century. Until the printing of Metropolitan Dosoftei’s Euchologion in 1681, the Greek influences are only indirect, realized through the “reformed” Ruthenian or Russian Trebniks. The case of Dosoftei’s Euchologion, for which, most probably, the Moldavian Metropolitan has used a Venetian edition of the Greek Euchologion (except for the Ordo of Confession and other prayers and rites which reflect the local usages), remains isolated in the 17th century. The decisive point in the process of synchronizing the Romanian liturgical practice with the contemporary Greek Euchologion was reached only in 1706 with the printing of the Euchologion of Anthimos the Iberian, of even though this edition also contained some particularities of the Slavic and local liturgical usages.

2) During the 16th-17th centuries Slavo-Romanian Euchologia were characterized by a large diversity regarding the redaction of the formularies of the Sacraments. The reasons of this diversity are: the copyists and those responsible of printing the liturgical books made use of various sources which were not always carefully selected or properly combined; different errors perpetuated through the transcription of manuscripts made their way into the printed books; the translation of the liturgical text into Romanian was a process that implied experimenting and searching for the most appropriate translation solutions.

3) From the second half of the 17th century, the level of liturgical diversity begins to decrease gradually. The multiplication of printed editions of the Euchologion, which aimed (theoretically) to correct the liturgical practice, certainly contributed to this process. At the same time, the transition from the ancient liturgical patterns of Slavic tradition (especial of South-Slavic provenance) – which were more conservative, despite their vast diversity of redactions – to the Greek models, which consisted mainly in the Venetian editions of the Euchologion – these were the result of an arbitrary selection of the contents of the ancient liturgical manuscripts – determined the abandonment of some venerable practices and prayers and also of some usages proper to the Slavic tradition.

4) None of the Euchologia printed in the Romanian Lands is a re-edition of previous versions. *CL 1635*, although is an exponent of the Ruthenian tradition, contains some usages proper to the South-Slavic tradition, which are also attested by *TG 1545*. *DOS 1681* follows mostly a Greek pattern, except for the Ordo of Confession and some other particularities, which reflect well-rooted local usages. *BLG 1689* is not an exact translation into Romanian of *CL 1635*, as previous scholars considered, although there is a number of important similarities that makes us to recognize the use of this Wallachian Euchologion by the editors of the one printed in Bălgrad. Moreover, it is possible that the editors of the latter Euchologion have also used a “reformed” Ruthenian Trebnik, a fact that could justify some of the differences between these two Romanian Euchologia. *BUZ 1699* is by no means a re-edition of *BLG 1689*, as previous scholars have argued, although a partial use of earlier Slavo-Romanian printed Euchologia (such as *CL 1635*, *MYS* or even *DOS 1681* and *BLG 1689*) is possible.

A future research on the evolution of the Romanian Euchologion should focus on the reception of the liturgical changes promoted by the Euchologion of Râmnic in the Romanian liturgical practice, especially in the liturgical environment of Transylvania, where *BLG 1689*, judged from the number of manuscript copies that have survived from the 18th c., maintained and important role for the local liturgy,

Also, the history of the Romanian Euchologion cannot be separated from the liturgical history of the Balkans and of the East-Slavs, which means that no future research can further isolate the Romanian liturgical formularies from those proper to the neighbouring traditions.

Moreover, a phenomena typical of the Romanian liturgy is the translation of the euchological text into the vernacular, a process that was not the subject of this research, but whose influence on the liturgical formularies is not disputed, and its history is far from being completely written. Therefore, a future research on the Romanian Euchologion should reunite liturgists, theologians, philologists and scholars in social history who can conduct a comprehensive study on the role of this liturgical book in the Romanian religious and cultural life. Moreover, using the modern IT instruments, it could be possible to create a virtual map, which can allow the visualization of the Euchologia in time and space.

BIBLIOGRAPHY

A. SOURCES

Manuscripts¹⁷

a) Slavo-Romanian manuscripts

The Library of the Romanian Academy – Bucharest (BAR):

- 1) Library of the Romanian Academy, Slavonic manuscript 32;
- 2) Library of the Romanian Academy, Slavonic manuscript 33;
- 3) Library of the Romanian Academy, Slavonic manuscript 34;
- 4) Library of the Romanian Academy, Slavonic manuscript 102;
- 5) Library of the Romanian Academy, Slavonic manuscript 237;
- 6) Library of the Romanian Academy, Slavonic manuscript 241;
- 7) Library of the Romanian Academy, Slavonic manuscript 421;
- 8) Library of the Romanian Academy, Slavonic manuscript 497;
- 9) Library of the Romanian Academy, Slavonic manuscript 727;
- 10) Library of the Romanian Academy, Romanian manuscript 167;
- 11) Library of the Romanian Academy, Slavonic manuscript 288;
- 12) Library of the Romanian Academy, Slavonic manuscript 707;
- 13) Library of the Romanian Academy, Slavonic manuscript 1838;
- 14) Library of the Romanian Academy, Slavonic manuscript 2383;
- 15) Library of the Romanian Academy, Slavonic manuscript 5363;
- 16) Library of the Romanian Academy, Slavonic manuscript 4216;
- 17) Library of the Romanian Academy, Slavonic manuscript 5910;

¹⁷ Only the manuscripts which I have consulted personally or through photo-copies have been included in the list.

The Library of the Romanian Academy – Cluj-Napoca:

18) Library of the Romanian Academy – Cluj-Napoca, Slavonic manuscript 6/a;

The Central University Library of Iași (Iași BCU):

19) Iași, Central University Library, Slavonic manuscript II-56;

20) Iași, Central University Library, Slavonic manuscript I-27;

Biblioteca Mitropolitană din Sibiu:

21) Sibiu, Biblioteca Mitropolitană, manuscript 7;

22) Sibiu, Biblioteca Mitropolitană, manuscript 18;

23) Sibiu, Biblioteca Mitropolitană, manuscript 19;

b) Serbian manuscripts

The Library of Dečani Monastery (Dečani):

24) Dečani, manuscript 68;

25) Dečani, manuscript 69;

26) Dečani, manuscript 70;

The National Russian Library in Saint-Petersburg (РНБ):

27) Российская национальная библиотека, manuscript Гильфердинг 21;

28) Российская национальная библиотека, manuscript F.I.582;

29) Российская национальная библиотека, manuscript F.I.749;

30) Российская национальная библиотека, manuscript Погодин 309;

31) Российская национальная библиотека, manuscript Погодин 311;

32) Российская национальная библиотека, manuscript О.п.І.14;

33) Российская национальная библиотека, manuscript Q.п.І.24;

34) Российская национальная библиотека, manuscript Q.п.І.61;

35) Российская национальная библиотека, manuscript Q.І.1297;

36) Российская национальная библиотека, manuscript Q.І.1182;

37) Российская национальная библиотека, manuscript Q.І.1181;

c) Bulgarian manuscripts

The National Library of Sofia (НБКМ):

- 38) Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий”, manuscript 248;
- 39) Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий”, manuscript 251;
- 40) Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий”, manuscript 960;
- 41) Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий”, manuscript 971;
- 42) Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий”, manuscript 972;

d) East-Slavic manuscripts

The Russian State Library (РГБ):

- 43) Российская государственная библиотека, Slavonic manuscript Ф. 304/І № 224;
- 44) Российская государственная библиотека, Slavonic manuscript Ф. 304/І № 225;
- 45) Российская государственная библиотека, Slavonic manuscript Ф. 304/І № 227;

The Russian National Library (РНБ):

- 46) Российская национальная библиотека, Библиотека Новгородского Софийского собора, Slavonic manuscript 526;

Printed Editions

- 1) ****Εὐχολόγιον*, Βενετία, 1602;
- 2) ****Molitfelnic*, Cetinje, 1495;
- 3) ****Molitfelnic*, Veneția, 1538-1540;
- 4) ****Molitfelnic*, Târgoviște, 1545;
- 5) ****Molitfelnic*, Câmpulung, 1635;
- 6) ****Molitfelnic*, Iași, 1681;
- 7) ****Molitfelnic*, Bălgrad, 1689;
- 8) ****Molitfelnic*, Buzău, 1699;
- 9) ****Molitfelnic*, Buzău, 1701;

- 10) ****Molitfelnic*, Râmnic, 1706;
- 11) ****Mystirio sau Sacrament*, Târgoviște, 1651;
- 12) ****Требник*, Москва, 1662;

Modern Editions

- 13) ****Liturghier*, București, Edit. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2012;
- 14) ****Molitfelnic*, București, Edit. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2019;
- 15) ****Sfânta și Dumnezeiasca Evanghelie*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010;
- 16) *** *Требникъ*, Санкт-Петербург, Издание Свято-Троице-Сергиевой лавры, 1995;

Edited manuscripts, manuscript collections and critical editions

- 1) АЛМАЗОВ, Александр Иванович, *Тайная исповедь в Православной Восточной Церкви*, Т. 1-3, Типо-литография Штаба Одесского Военного Округа, Одесса, 1894;
- 2) ANDERSON, Jeffrey C., PARENTI, Stefano, *A Byzantine Monastic Office, 1105 A.D. Hughton Library MS gr. 3*, Washington, D.C., The Catholic University of America Press, 2016;
- 3) ARRANZ, Miguel, *I Penitenziali Bizantini. Il Protokanonarion o Kanonarion Primitivo di Giovanni Monaco e Diacono e il Deuterokanonarion o "Secondo Kanonarion" di Basilio Monaco*, col. „Kanonika”, nr. 3, Pontificio Istituto Orientale, Roma, 1993;
- 4) ARRANZ, Miguel, *L'Euclologio Constantinopolitano agli Inizi del Secolo XI*, Rome, Editrice Pontifica Università Gregoriana, 1996;
- 5) ARRANZ, Miguel, *Избранные сочинения. По литургике. Таинства Византийской Традиции*, том II, Рим-Москва, Институт Философии, Теологии и Истории Св. Фомы, 2003;
- 6) SAMIL, Alina (ed.), *Antim Ivireanul. Dumnezeieștile și sfintele Liturghii. Târgoviște 1713*, București, Edit. Basilica, 2015;
- 7) ДМИТРИЕВСКИЙ, Алексей Афанасьевич, *Описание литургических рукописей, хранящихся в библиотеках Православного Востока*, томъ II, Киевъ, Типография Императорского Университета Св. Владимира, 1901;

- 8) DUMITRAN, Ana, GHERMAN, Alin-Mihai, VANCA, Dumitru A. (eds.), *Molitǎvnic. Bălgrad. 1689-2009*, Alba Iulia, Edit. Reîntregirea, 2009;
- 9) DRIMBA, Vladimir (ed.), *Coresi, Tâlcul Evangheliilor și Molitevnice românești*, București, Edit. Academiei, 1998;
- 10) FRČEK, Jean, *Euchologium Sinaiticum*, în col. „Patrologia Orientalis”, tomes XXIV-XXV, nr. 120-123, Editions Brepols, Turnhout, 1983, 1989;
- 11) FUNK, Franz Xaver, *Didascalia et Constitutiones Apostolorum*, Paderborn, in libraria Ferdinandi Schoeningh, 1905;
- 12) GOAR, Jacob, *Εὐχολόγιον sive rituale graecorum*, Editio secunda, Venetiis, Ex Typographia Bartholomaei Javarina, 1730;
- 13) ICĂ JR., Ioan I., *Canonul Ortodoxiei*, vol. I: *Canonul Apostolic al primelor secole*, Sibiu, Edit. Deisis, 2008;
- 14) MATEOS, Juan, *Le typicon de la Grande Église. Ms. Sainte-Croix n° 40, Xe siècle. Introduction, texte critique, traduction et notes*, Tome II: *Le Cycle des Fêtes mobiles*, col. „Orientalia Christiana Analecta”, 166, Roma, Pontificium Institutum Orientalium Studiorum, 1963;
- 15) MORINUS, Johannes, *Commentarius historicus de disciplina in administratione sacramenti poenitentiae*, Venedig, 1702;
- 16) ПÁВЛОВ, Алексѣй Степáнович, *Номоканон при Большом требнике, изданный вместе с греческим подлинником до сих пор неизвестным, и с объяснениями издателя*, Одесса, Типография Ульриха и Шульце, 1872;
- 17) PARENTI, Stefano, *L'Euclologio Manoscritto G. β. IV (X sec.) della Biblioteca di Grottaferrata. Edizione*, Excerpta ex Dissertatione ad Doctoratum, Pontificium Institutum Orientale, Romae, 1994;
- 18) PARENTI, Stefano, VELKOVSKA, Elena, *L'Euclologio Barberini Gr. 336*, col. „Bibliotheca «Ephemerides Liturgicae Subsidiaria»”, 80, C.L.V – Edizioni Liturgiche, Roma, 1995;
- 19) PASSARELLI, Gaetano, *L'Euclologio Cryptense G.b. VII: (sec. X)*, col. „Ανάλεκτα Βλατάδων”, 36, Θεσσαλονίκη, Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, 1982;
- 20) POLIDORI, Valerio, *L'Euclologio della Grande Chiesa di Otranto. Cod. Ottoboni gr. 344 (AD 1177)*, col. „Studi sul Cristianesimo Primitivo”, 3, s.l. Amazon KDP, 2018;
- 21) ****Требник Митрополита Петра Могилы, Київ, 1646*, т. I, Київ, Інформаційно-

- видавничий центр Української Православної Церкви, 1996;
- 22) ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ, Παναγιώτης, *Μικρόν Εὐχολόγιον*, τ. Α, Ἔκδοσις δευτέρα, Αθήνα, Ἀδελφότης Θεολόγων Ὁ Σωτήρ, 1998;
- 23) ЦИБРАНСКА-КОСТОВА, Марияна, МИРЧЕВА, Елка, *Зайковски требник от XIV век. Изследване и текст*, София, Издателство Валентин Траянов, 2012;
- 24) URSU, N. A. (ed.), *Dosoftei. Dumnezăiasca Litrughie. 1679*, Iași, Mitropolia Moldovei și Sucevei, 1980;
- 25) VANCA, Dumitru A., *Rânduiala Diaconstvelor. Liturgia românilor ardeleni în sec. al XVII-lea*, Alba Iulia, Edit. Reîntregeirea, 2009;
- 26) VAN DE PAVERD, Frans, *The kanonarion by John, monk and deacon and Didascalica Patrum*, Rome, Pontificio Instituto Orientale, 2006;

Catalogues

- 1) АФАНАСЬЕВА, Елена Владимировна, *et alii*, *Рукописные книги собрания М. П. Погодина. Каталог*, Вып. 1., Ленинград, s.n., 1988;
- 2) BIANU, Ioan și HODOȘ, Nerva, *Bibliografia românească veche. 1508-1830*, tomul I: *1508-1716*, București, Edițiunea Academiei Romîne, 1903; BIANU, Ioan și HODOȘ, Nerva, *Bibliografia românească veche. 1508-1830*, tomul IV: *Adăogiri și Îndreptări*, București, Edițiunea Academiei Romîne, 1944;
- 3) БОГДАНОВИЋ, Димитрије и др, *Опис ћирилских рукописних књига манастира Високи Дечани*, I, Београд, Приредила Н. Р. Синдик, 2011;
- 4) FOLLIERI, Henrica, *Initia Hymnorum Ecclesia Graecae*, vol. I – V, col. „Studi e Testi”, 211-215, Città del Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, 1960-1966;
- 5) ХРИСТОВА, Боряна *et alii*, *Български ръкописи от XI до XVIII в. запазени в България. Своден каталог*, Т. 1, София, Народна библиотека "Св. св. Кирил и Методий", 1982;
- 6) ****Краткий обзор собрания рукописей, принадлежавшего преосвященному епископу Порфирию, а ныне хранящегося в Императорской публичной библиотеке*, Санкт-Петербург, s.n., 1885;
- 7) КУПРИЯНОВ, Иван Куприянович, *Обозрение пергаментных рукописей новгородской Софийской библиотеки*, Санкт-Петербург, Типография Императорской Академии

- Наук, 1857;
- 8) ****Отчет Императорской публичной библиотеки. 1895 г.*, Санкт-Петербург, s.n. 1898;
 - 9) ****Отчет Императорской публичной библиотеки. 1899 г.*, Санкт-Петербург, s.n. 1903;
 - 10) LIBIDOV, Anca, *Manuscisele slavone de la Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române. Studiu monografic și antologie de texte*, București, Edit. Etnologică, 2020;
 - 11) LINȚA, Elena, *Catalogul manuscriselor slavo-române din Republica Socialistă România, vol. I: Catalogul manuscriselor slavo-române din Iași*, București, Universitatea din București, 1980;
 - 12) PANAITESCU, Petre P., *Manuscisele slave din Biblioteca Academiei R.P.R.*, vol. 1, București, Edit. Academiei Republicii Populare Romîne, 1959;
 - 13) PANAITESCU, Petre P., *Catalogul manuscriselor slavo-române și slave din Biblioteca Academiei Române*, vol. II, București, Edit. Academiei Române, 2003;
 - 14) PANAITESCU, Petre P., MIHAIL, Zamfira, *Catalogul manuscriselor slavo-române și slave din Biblioteca Academiei Române*, vol. III/1, București, Edit. Academiei Române, 2018;
 - 15) СТОЯНОВ, Маньо, КОДОВ, Христо, *Опис на славянските ръкописи в Софийската народна библиотека*, Т. III, София, Наука и изкуство, 1964;
 - 16) ȘTREMPEL, Gabriel, *Catalogul manuscriselor românești, B.A.R. 1 – 1600*, vol I, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1978;
 - 17) ȘTREMPEL, Gabriel, *Catalogul manuscriselor românești, B.A.R. 1601 – 3100*, vol. II, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1983;
 - 18) ȘTREMPEL, Gabriel, *Catalogul manuscriselor românești, B.A.R. 3101 – 4413*, vol. III, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1987;
 - 19) ȘTREMPEL, Gabriel, *Catalogul manuscriselor românești, B.A.R. 4414 – 5920*, vol. IV, București, Edit. Științifică, 1992;

Patristic sources

- 1) SFÂNTUL DIONISIE AREOPAGITUL, *Opere complete și Scoliile Sfântului Maxim Mărturisorul*, trad. Dumitru Stăniloae, București, Ed. Pandeia, 1996;

- 2) SFÂNTUL NICOLAE CABASILĂ, *Despre viața în Hristos*, trad. Teodor Bodogae, București, Edit. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2014;
- 3) SF. SIMEON ARHIEPISCOPUL TESALONICULUI, *Tratat asupra tuturor dogmelor credinței noastre ortodoxe, după principii puse de Domnul nostru Iisus Hristos și urmașii Săi*, vol. I-II, trad. de Chesarie Monahul, col. „Din frumusețile viețuirii creștine”, 2, Suceava, Edit. Archiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, 2002;

B. Secondary literature

- 1) АЛЕНТОВ, Венедикт, *К истории православного богослужения*, Киев, Общество любителей православной литературы; Изд-во св. Льва, папы Римского, 2004;
- 2) АЛМАЗОВ, Александр Иванович, *История чинопоследований крещения и миропомзания*, Казань, 1884;
- 3) ARRANZ, Miguel, „Evolution des rites d'incorporation et de réadmission dans l'église selon l'Euchologe byzantin”, in A. PISTOIA și A. TRIACCA, (eds.), *Gestes et paroles dans les diverses familles liturgiques. Conférences Saint-Serge, XXIVe semaine d'études liturgiques, Paris, 28 juin - 1er juillet 1977*, col. „Bibliotheca Ephemerides Liturgicae, Subsidia”, 14, Rome, Centro liturgico vincenziano, 1978, pp. 31-75;
- 4) ARRANZ, Miguel, „Les prières presbytérales de la Tritoektî de l'ancien Euchologe byzantin”, in *Orientalia Christiana Periodica*, 43/1977, pp. 70-93 și 335-354;
- 5) ARRANZ, Miguel, „La Liturgie de Présanctifiés de l'ancien euchologe byzantin”, *Orientalia Christiana Periodica*, 47/1981, pp. 332-388;
- 6) ARRANZ, Miguel, „Les Sacrements de l'ancien Euchologe constantinopolitain (3). IIème partie”, in *Orientalia Christiana Periodica*, 49(2)/1983, pp. 284-302;
- 7) ARRANZ, Miguel, „Les Sacrements de l'ancien Euchologe constantinopolitain (6). IVème Partie. L'«Illumination» de la nuit de Pâques”, in *Orientalia Christiana Periodica*, 51/1985, pp. 60-86;
- 8) ARRANZ, Miguel, „Les Sacrements de l'ancien Euchologe constantinopolitain (7). IVème Partie. L'«Illumination» de la nuit de Pâques”, in *Orientalia Christiana Periodica*, 52/1986, pp. 145-178;
- 9) ARRANZ, Miguel, „Les Sacrements de l'ancien Euchologe constantinopolitain (8), IVème

- Partie. L'«Illumination» de la nuit de Pâques», in *Orientalia Christiana Periodica*, 53/1987, pp. 59-106;
- 10) ARRANZ, Miguel, „Les Sacrements de l'ancien Euchologe constantinopolitain (9). IVème partie”, in *Orientalia Christiana Periodica*, 55/1989, pp. 33-62;
- 11) ARRANZ, Miguel, „Les prières pénitentielles de la tradition byzantine. Les sacrements de la restauration de l'ancien euchologe constantinopolitain, II – 2 (1ère partie)”, in *Orientalia Christiana Periodica*, 57/1991, pp. 87-143;
- 12) ARRANZ, Miguel, „Les prières pénitentielles de la tradition byzantine. Les sacrements de la restauration de l'ancien euchologe constantinopolitain, II – 2 (3e partie)”, in *Orientalia Christiana Periodica*, 58/1992, pp. 23-82;
- 13) ARRANZ, Miguel, „Les formulaires de confession dans la tradition byzantine. Les sacrements de la restauration de l'ancien euchologe constantinopolitain, II – 3 (3^e partie), in *Orientalia Christiana Periodica*, 59/1993, pp. 63-89;
- 14) ARRANZ, Miguel, „Le preghiere degli infermi nella tradizione bizantina. I sacramenti della restaurazione dell'antico Eucologio costantinopolitano, II-5”, in *Orientalia Christiana Periodica*, 62/1996, pp. 295-351;
- 15) АФАНАСЬЕВА, Татьяна Игоревна, „Евхологий Саввы Сербского и его рецепция в Древней Руси XIII–XIV в.”, in *Древняя Русь. Вопросы медиевистики*, 78(4)/2019, pp. 144-156;
- 16) АФАНАСЬЕВА, Татьяна Игоревна, „Требник Стефана Душана" и его место в славянской традиции Требника”, in *Древняя Русь. Вопросы медиевистики*, 81.3/2020, pp. 127-142;
- 17) AUNER, Ch., „Les versions roumaines de la liturgie de saint Jean Chrysostome”, in *Χρυσοστομικά. Studi e ricerche intorno a S. Giovanni Crisostomo a cura del comitato per il XVe centenario della sua orte, 407-1907*, Roma, Libreria Pustet, 1908, pp. 731-771;
- 18) BARBU, Violeta, *Purgatoriul misionarilor. Contrareforma în Țările Române în secolul al XVII-lea*, București, Edit. Academiei Române, 2008;
- 19) BEJAN, Dumitru, *Molitvenicul. Studiu Bibliografic* (Teză de licență nepublicată), Facultatea de Teologie, Universitatea din București, [s.a.];
- 20) BRANIȘTE, Ene, *Liturghia – sufletul etern al Ortodoxiei în rugăciune*, vol. I, Sibiu, Edit. Andreiana, 2013;

- 21) BRUDIU, Răzvan, „*Cu moartea pe moarte călcând*”. *Dimensiunea liturgic-misiologică a slujbei înmormântării*, Stockholm, Edit. Felicitas, 2020;
- 22) BRUNI, Vitaliano, *I funerali di un sacerdote nel rito bizantino, secondo gli Eucologi manoscritti di lingua greca*, „Collectio minor” („Studium Biblicum Franciscanum”), 14, Jerusalem, Franciscan Printing Press, 1972;
- 23) BULEI, Dumitra, „Viața culturală și cartea tipărită în vremea lui Matei Basarab”, in *Tyrageția*, 2(22)/2013, pp. 89-96;
- 24) CAPROȘU, Ioan și CHIABURU, Elena (eds.), *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei. Un corpus*, vol. 1 (1429-1750), Iași, Casa Editorială Demiurg, 2008;
- 25) CARTOJAN, Nicolae, *Istoria literaturii române vechi*, vol. III, București, Fundația „Regele Mihai I”, 1945;
- 26) CHERESCU, Pavel, „Molitifelnicele manuscrise din Biblioteca Arhiepiscopiei Sibiului. Studiu istorico-liturgic”, in *Revista Teologică*, 4/1992, pp. 18-39;
- 27) CHIȚULESCU, Policarp, „Liturghiile românești tipărite de Sfântul Antim Ivireanul”, in *Revista Română de istorie a Cărții*, 10/2013, pp. 12-34;
- 28) CONGOURDEAU, Marie-Hélène, „Regards sur l'enfant nouveau-né à Byzance”, in *Revue des Études Byzantines*, 51/1993, pp. 161-176;
- 29) CORNESCU, C., „Rînduiala Botezului în diferite molitifelnice slave și româneștifolosite in Biserica Română”, in *Sudii Teologice*, 9-10/1961, pp. 566-585;
- 30) CORNILĂ, Gheorghe Șerban, „O carte necunoscută: «Molitvele la Pogorîrea Duhului Sfânt», București 1680”, in *Revista Teologică*, an XXXI, 6/1941, pp. 305-312;
- 31) DĂIANU, Elie, „Un Molitvenic calvinesc pentru români”, in *Răvașul*, 6/1908, pp. 168-181;
- 32) DE HALLEUX, André, „Orthodoxie et catholicisme: un seul baptême?”, in André DE HALLEUX, *Patrologie et oecuménisme*, col. *Bibliotheca Ephemeridum Theologiarum Lovaniensum*, vol. 93, Louvain, Leuven University Press, 1990, pp. 572-577;
- 33) DELETANT, Dennis J., „Slavonic Letters in Moldavia, Wallachia and Transylvania from the Tenth to the Seventeenth Centuries”, in *The Slavonic and East European Review*, 58.1/1980, pp. 1-21;
- 34) DELETANT, Dennis J., „Rumanian Presses and Printing in the Seventeenth Century”, in *The Slavonic and East European Review*, vol. 60, 4/1982, pp. 481-499;
- 35) DE MEESTER, Placido, *Liturgia bizantina. Studi di rito bizantino alla luce della Teologia*,

- Libro II, Parte VI: *Rituale-Benedizionale Bizantino*, Roma, Tipografia Leonina, 1930;
- 36) ДМИТРИЕВСКИЙ, Алексей Афанасьевич, *Богослужение в Русской Церкви в XVI веке*, часть I, Казань, Типография Императорского Университета, 1884;
- 1) ДМИТРИЕВСКИЙ, Алексей Афанасьевич, „Чин скрывания новобрачных”, in *Руководство для сельских пастырей*, 2/1885, pp. 41-48;
 - 2) ДМИТРИЕВСКИЙ, Алексей Афанасьевич, *Книга Требник и ее значение в жизни православного христианина (По поводу новейших воззрений на эту книгу)*, Киевъ, Типография Императорского Университета Св. Владимира, 1902;
 - 3) DRĂGANU, Nicolae, „Un fragment din cel mai vechi molitvenic românesc”, in *Dacoromania*, 2/1922, pp. 254-327;
 - 4) DUDAȘ, Florian, *Vasilie Sturze Moldoveanul, peregrinul transilvan*, Oradea, Muzeul Țării Crișurilor, 1993;
 - 5) DUMITRAN, Ana, *Religie Ortodoxă – Religie Reformată. Ipostaze ale identității confesionale a românilor din Transilvania în secolele XVI-XVII*, ed. a II-a, Oradea, Ratio et Revelatio, 2015;
 - 1) ERICH, Agnes, „Activitatea tipografică a lui Dimitrie Liubavici în Țara Românească”, in ****Molitifelnicul lui Dimitrie Liubavici – operă misionară, spirituală și culturală definitorie a Ortodoxiei din sec. al XVI-lea*, Târgoviște, Edit. Arhiepiscopiei Târgoviște, 2015, pp. 72-81;
 - 2) FLOCA, Ioan, „Molitifelnicul ortodox (Studiu istorico-liturgic cu privire specială asupra molitifelnicului românesc până la sfârșitul secolului XVIII)”, in *Mitropolia Ardealului*, 1-2/1962, pp. 91-115;
 - 3) ГАВРАНОВИЋ, Данило, „Веза Свете Тајне Крштења и Миропомазанја са Светом Литургијом у српским требницима и епитимијним номоканонима XIII-XVII вијека”, in *Богословље и духовни живот Карловачке Митрополије. Година 3: Богословље и духовни живот Карловачке Митрополије у оквиру 800 година аутокефалије Српске Православне Цркве. Зборник радова са научног скупа Београд – Нови Сад, 16-17. децембар 2019*, Београд, Интерклима-графика, Врњци, 2020 pp. 37-64;
 - 4) ГНЕТІЕ, Ion, „Evoluția normelor literare în tipăriturile ardelenesti de la sfârșitul secolului al XVII-lea”, in *Limba română*, 5/1973, pp. 443-452;
 - 5) GROȘU, Teofil Ștefan, „Trebnicul lui Petru Movilă – o contribuție marcantă la dezvoltarea

- Molitifelnicului ortodox”, in Ana CATANĂ-SPENCIU *et alii* (eds.), *Flores philologiae – omagiu profesorului Eugen Munteanu, la împlinirea vârstei de 60 de ani*, Iași, Edit. Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013, pp. 389-398;
- 6) GROSU, Teofil Ștefan, *Molitifelnicele românești în raport cu originalele lor grecești. Studiu istoric, filologic și teologic* (Teză de doctorat nepublicată), Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași, 2013;
- 7) HERMAN, E., „Il più antico penitenziale greco”, in *Orientalia Christiana Periodica*, 19/1953, pp. 70-127;
- 8) ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ, Θεμιστοκλέους Σ., *Η νεκρώσιμη ακολουθία κατά τούς χειρογράφους κώδικες 10ου-12ου αιώνας*, τόμος I, Θήρα, Θεσβίτης, 2005;
- 9) IORGA, Nicoale, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, vol. II, Vălenii-de-Munte, Tipografia «Neamul Românesc», 1909;
- 10) JACOB, André, „L’Euchologe de Porphyre Uspenski. Cod. Leningr. gr. 226 (Xe siècle)”, in *Le Muséon*, 78/1965, pp. 173-214;
- 11) JACOB, André, „Un euchologe du Saint-Sauveur in «Lingua Phari» de Messine. Le Bodleianus Auct. E.5.13”, in *Bulletin de l’Institut Historique Belge de Rome*, 50/1980, pp. 283-364
- 12) JACOB, André, „Note sur la prière ΚΤΙΣΤΑ ΤΩΝ ΥΔΑΤΩΝ de l’ Euchologe Barberini”, in *Byzantion*, 56/1986, pp. 139-147;
- 13) ЖЕЛТОВ, Михайл Сергеевич, „Обзор истории чинов благословения брака в православной традиции”, in *Православное учение о церковных Таинствах. Москва, 13-16 ноября 2007 г.*, Том III, Москва, Синодальная библейско-богословская комиссия, 2009, pp. 109-126;
- 14) ЖЕЛТОВ, Михайл Сергеевич, „Чины обручения и венчания в древнейших славянских рукописях”, in *PALAEOBULGARICA / СТАРОБЪЛГАРИСТИКА*, 1/2010, pp. 25-43;
- 15) KARAI SARIDIS, Constantinos, „Taina Sfântului Maslu. Privire istorică, teologică și pastorală”, in Ioan TULCAN *et alii* (coord.), *Taina Sfântului Maslu. Implicații eclesial-liturgice și therapeutic-pastorale*, Arad, Edit. Universității „Aurel Vlaicu”, 2012, pp. 35-74;
- 16) LAPEDATU, Alexandru, „Damaschin, episcopul și dascălul, traducătorul cărților noastre de ritual”, in *Convorbiri literare*, 6-8/1906, pp. 563–581;
- 17) LAZĂR, Ion, *Molitifelnicul românesc. Studiu istorico-liturgic* (Teză de doctorat

- nepublicată), Universitatea București, 2012;
- 18) LAZIĆ, Miroslav A., „Venice and editions of early serbian printed books”, in *Thesaurismata*, 48/2018, pp. 161-192;
- 19) LEVIN, Eve, *Sex and Society in the World of the Orthodox Slavs. 900-1700*, New York, Cornell University Press, 1989;
- 20) LINȚA, Elena, „Cele mai vechi manuscrise slave din Țara noastră”, in *Romanoslavica*, 18/1972, pp. 245-264;
- 21) LOGIN, Cristian Cezar, „Between Greeks and Slavs: Ingenuity or Misunderstanding in Present-day Romanina Liturgical Texts”, in Bert GROEN *et alii*, *Studies in Oriental Liturgy. Proceedings of the Fifth International Congress of the Society of Oriental Liturgy. New York, 10-15 June 2014*, Leuven – Paris – Bristol, CT, Peeters, 2019, pp. 329-340;
- 22) MARINIS, Vasileios, *Death and the Afterlife in Byzantium. The Fate of the Soul in Theology, Liturgy, and Art*, New York, Cambridge University Press, 2017;
- 23) MATEOS, Juan, „À la recherche de l’auteur du canon de l’Euchélaion”, in *Orientalia Christiana Periodica*, 22/1956, pp. 361-383;
- 24) MATEOS, Juan, *Celebrarea Cuvântului în Liturghia Bizantină*, trad. Cezar Login, Cluj Napoca, Edit. Renașterea, 2014;
- 25) MÂRZA, Eva, *Din istoria tiparului românesc. Tipografia de la Alba Iulia. 1577-1702*, Sibiu, Edit. Imago, 1998;
- 26) MEYENDORFF, Paul, „The Liturgical Reforms of Peter Moghila: A New Look”, in *St Vladimir’s Theological Quarterly*, 29(2)/1985, pp. 101-114;
- 27) MEYENDORFF, Paul, *Taina Sfântului Maslu*, trad. Cezar Login, Cluj-Napoca, Edit. Renașterea, 2011;
- 28) MEYENDORFF, Paul, *Rusia, Ritual și Reformă. Reforma liturgic a Patriarhului Nikon în secolul al XVII-lea*, trad. Pupeza Cristina, Sibiu, Edit. Astra Museum/Edit. Ecclesiast, 2015;
- 29) MIHAIL, Paul, „Molitfelnicul mitropolitului Dosoftei – Iași 1681”, in *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, 4-6/1981, pp. 315-333;
- 30) MILOȘEVICI, Nenad S., *Dumnezeiasca Liturghie – centrul cultului în Ortodoxie. Legătura indisolubilă a Sfîntelor Taine cu Dumnezeiasca Euharistie*, trad. Ioan Ică, Sibiu, Edit. Deisis, 2012;

- 31) МОШИН, Владимир Алексеевич, „К датировке рукописей из собрания А. Ф. Гильфердинга Государственной Публичной библиотеки”, in *Труды Отдела древнерусской литературы Института Русской литературы*, 15/1958, pp. 409-417;
- 32) НИКОЛЬСКИЙ, Константин Тимофеевич, *О службах Русской Церкви, бывших в прежних печатных богослужебных книгах*, Санкт-Петербург, Тип. Т-ва «Обществ. польза», 1885;
- 33) ОДИНЦОВ, Никанор Фёдорович, *Порядок общественного и частного богослужения в древней России до XVI века*, Санкт-Петербург, Изд. книгопродавца И.Л. Тузова, 1881;
- 34) OLTEAN, Léonard Daniel, *Devenir moine à Byzance. Coutumes sociales, règles monastiques et rituels liturgiques*, Thèse doctorale, Paris, École des Hautes Études en Sciences Sociales/Thessalonique, Université Aristote, 2017;
- 35) OLTEAN, Léonard Daniel, „Un rite de passage conservé dans la pratique liturgique byzantine: la tonsure post-baptismale”, in André Lossky *et alii* (eds.), *Liturgie et Religiosité. 64e Semaine d'études liturgiques. Paris, Institut Saint-Serge, 26-29 juin 2017*, col. „Studia Oecumenica Friburgensia”, 86, Münster, Aschendorff Verlag, 2018, pp. 131-156;
- 36) PALMIERI, Andrea, „The second marriage service in the Orthodox Church”, in *Intamns review*, 14/2008, pp. 170-180;
- 37) PANAITESCU, Petre P., *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, București, Edit. Academiei, 1965;
- 38) PANAITESCU, Petre P., *Introducere la istoria culturii românești*, București, Edit. Științifică, 1969;
- 39) PAPACOSTEA-DANIELOPOLU, Cornelia, DEMÉNY, Lidia, *Carte și tipar în societatea românească și sud-est europeană (Secolele XVII-XIX)*, București, Edit. Eminescu, 1985;
- 40) PARENTI, Stefano, „Care and Anointing of the Sick in the East”, in Anscar J. CHUPUNGO (ed.), *Sacraments and Sacramentals*, col. „Handbook for Liturgical Studies”, vol. IV, Collegeville Minnesota, The Liturgical Press, 1997, pp. 161-169;
- 41) PARENTI, Stefano, „The Christian Rite of Marriage in the East”, in Anscar J. CHUPUNGO (ed.), *Sacraments and Sacramentals*, col. „Handbook for Liturgical Studies”, vol. IV, Collegeville Minnesota, The Liturgical Press, 1997, pp. 255-274;

- 42) PARENTI, Stefano, VELKOVSKA, Elena, „A Thirteenth Century Manuscript of the Constantinopolitan Euchology. Grottaferrata Г.β. I, alias of Cardinal Bessarion”, in *Bolletino della Badia Greca di Grottaferrata*, 4/2007, pp. 175-196;
- 43) PARENTI, Stefano, „Towards a regional history of the Byzantine Euchology of the Sacraments”, in *Ecclesia Orans*, 27/2010, pp. 109-121;
- 44) PASSARELLI, Giraudo, „La cerimonia dello Stefanoma (incoronazione) nei riti matrimoniali bizantine secondo il Codice Cryptense Г.β. VII (X Sec.)”, *Ephemerides liturgicae*, 93/1979, pp. 381-391;
- 45) PASCU, G., *Istoria literaturii române, secolul al XVII-lea*, Iași, Institutul de Arte Grafice «Viața Românească», 1922;
- 46) PAVEL, Eugen, „Considerații asupra tipăriturilor bălgrădene de la sfârșitul secolului al XVII-lea”, in *Cercetări de lingvistică*, 24(2)/1981, pp. 187-197;
- 47) PAVEL, Eugen, *Carte și tipar la Bălgrad (1567 – 1702)*, Cluj-Napoca, Edit. Clusium, 2001;
- 48) PAVEL, Eugen, *Arheologia textului*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2012;
- 49) PENTKOVSKY, Alexis, „Le Cérémonial du Mariage dans L’Euchologe Byzantin du XIe-XIIe Siècle” in A. M. TRIACCA, A. PISTOLA, *Le Mariage. Conférences Sait-Serge LXe Semaine d’Études Liturgiques. Paris, 29 Juin -2 Juillet 1993*, Roma, C.L.V. – Edizioni Liturgiche, 1994, pp. 259-288;
- 50) PIOVANELLI, Pierluigi, „The story of Melchizedek with the Melchizedek Legend from the Chronicon Paschale: A New Translation and Introduction”, in Richard BAUCKHAM *et alii* (eds.), *Old Testament Pseudepigrapha. More Noncanonical Scriptures*, vol. I, Michigan/Cambridge, Grand Rapids, 2013, pp. 64-84;
- 51) POPELYASTYY, Basil. M., „Liturgical Penitential Rites in the Stryatyn Trebnyk of 1606”, in *Науковий щорічник “Історія релігій в Україні”*, 30/2020, pp. 88-104;
- 52) ПОПЕЛЯСТИЙ, Василь, „Таїнство Покаяння в традиції південно-слов’янських друкованих требників XVI століття”, in *Наукові записки УКУ: Богослов’я*, 7/2020, pp. 107-134;
- 53) POPESCU, Nicolae M., *Diortosind Molitfelnicul*, București, Edit. seminarului de istoria Bisericii Ortodoxe Române, de la Facultatea de Teologie din București, 1938;
- 54) POTT, Thomas, *Reforma liturgică bizantină. Studiul fenomenului evoluției intenționate a liturghiei bizantine*, trad. Cezar Login, Cluj-Napoca, Edit. Renașterea, 2020;

- 55) PREDĂ, Nicolae, „La preghiera del «κοινοῦ ποτηρίου» del rito del Matrimonio bizantino (Breve approccio storico-liturgico)”, in *Misiune, Spiritualitate, Cultură. Simpozion Internațional: Teologie și persoană. Abordare teologică, pedagogică și bioetică. 13-14 noiembrie 2014*, Târgoviște, Valahia University Press, 2015, pp. 237-255;
- 56) PREDĂ, Nicolae, „Rugăciunea «Dumnezeul duhurilor...» (scurtă analiză textuală)”, in *Ortodoxia*, 1/2019, pp. 48-65;
- 57) PRUTEANU, Petru, „Slujba Sfântului Maslu: Istorie și actualitate”, in *Altarul Reîntregirii*, 2/2010, pp. 223-242;
- 58) PRUTEANU, Petru, *Sfântul Maslu și alte slujbe de vindecare. Istorie și actualitate*, București, Edit. Sophia, 2016;
- 59) PUȘCHILĂ, D., „Molitfelnicul lui Dosoftei. Studiu asupra limbii”, in *Analele Academiei Române. Memoriile secțiunii literare*, s. II, 36/1913-1914, pp. 1-14;
- 60) QARAMAȘ, Mihail K., „Unitate și «reformă liturgică» în Biserica Ortodoxă Română”, in *Studia Theologica Orthodoxa Doctoralia Napocensia*, 2/2019, pp. 228-245;
- 61) QARAMAȘ, Mihail K., „Contribuții la înțelegerea liturghiei românilor din veacul al XVII-lea – Ms. BAR rom. 707”, in *Altarul Reîntregirii*, 3/2019;
- 62) QARAMAȘ, Mihail K., „Rânduiala Mărturisirii păcatelor și alte rugăciuni de iertare în Molitfelnicele slavone din spațiul românesc (sec. XVI-XVII)”, in *Mitropolia Olteniei*, 1-4/2020, pp. 218-237;
- 63) QARAMAȘ, Mihail K., „Reforma liturgică în Biserica Ortodoxă Română, între dorință și împlinire”, in Mihai HIMCINSCHI, Răzvan BRUDIU, *Biserica Ortodoxă și provocările viitorului*, Alba Iulia/Cluj-Napoca, Edit. Reîntregirea/Aeternitas/Presa Universitară Clujeană, 2020, pp. 419-446;
- 64) QARAMAȘ, Mihail K., „The Rites of Betrothal, Coronation and Digamia, according to the Slavo-Romanian Euchologia (16th-17th century)”, in *International Journal of Orthodox Theology*, 11(3)/2020, pp. 135-172;
- 65) QARAMAȘ, Mihail K., „Considerații pe marginea unei tipărituri liturgice românești mai puțin cercetate – *Mystirio sau Sacrament* (Târgoviște, 1651)”, în *Revista Transilvania*, 5/2021, pp. 85-96;
- 66) RADLE, Gabriel, „Undercovering the Alexandrian Greek Rite of Marriage: The Liturgical Evidence of Sinai NF/MG 67 (9th/10th C.)”, in *Ecclesia orans*, 28/2011, pp. 49-73;

- 67) RADLE, Gabriel, „The Byzantine Marriage Tradition in Calabria: Vatican Reginensis Gr. 75 (a. 982/3), in *Bolletino della Badia Greca di Grottaferrata*, 9/2012, pp. 221-245;
- 68) RADLE, Gabriel, „The Development of Byzantine Marriage Rites as Evidenced by Sinai Gr. 957”, in *Orientalia Christiana Periodica*, 78/2012, pp. 133-148;
- 69) RADLE, Gabriel, „The Nuptial Rites in Two Rediscovered First-Millennium Sinai Euchologies”, in Bert GROEN *et alii* (eds.), *Rites and Rituals of the Christian East: Proceedings of the Fourth Congress of the Society of Oriental Liturgy, Lebanon, July 10-15, 2012*, col. *Eastern Christian Studies*, 22, Leuven – Paris – Walpole, MA, Peeters, 2014, pp. 303-316;
- 70) RADLE, Gabriel, „The Rite of Marriage in the Archimedes Euchology & Sinai gr. 973 (a. 1152/1153)”, in *Scripta & e-Scripta*, 12/2013, pp. 187-199;
- 71) RADLE, Gabriel, „Bishops Blessing the bridal bedchamber in the early middle ages: reconsidering the western evidences”, in *Medium Aevum*, vol. LXXXVII, 2/2018, pp. 219-238;
- 72) RADLE, Gabriel, „The Standardization of Liturgy in the Late Byzantine Period: The Case of the Rite of Marriage in South-Slavic Manuscripts and Early Printed Editions”, in Bert GROEN *et alii* (eds.), *Studies in Oriental Liturgy. Proceedings of the Fifth International Congress of the Society of Oriental Liturgy, New York, 10-15 June 2014*, Leuven – Paris – Bristol, Peeters, 2019, pp. 277-293;
- 73) RADLE, Gabriel, „The Veiling of Women in Byzantium: Liturgy, Hair, and Identity in a Medieval Rite of Passage”, in *Speculum. A Journal of Medieval Studies*, 94, 4/2019, pp. 1070-1115;
- 74) RAES, Alphonse, „Le Rituel Ruthène depuis l’Union de Brest”, in *Orientalia Christiana Periodica*, 1/1935, pp. 361-392;
- 75) RAPP, Claudia, *Brother-making in Late Antiquity and Byzantium. Monks, Laymen, and Christian Ritual*, New York, Oxford University Press, 2016;
- 76) RAPP, Claudia *et alii*, „Byzantine Prayer Books as Sources for Social History and Daily Life”, in *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik*, 67/2017, pp. 173-211;
- 77) РЕМОРОВ, Иоанн, „Употребление освященного елея в древней Церкви”, paper presented at the international symposium *Православное учение о церковных Таинствах. Москва, 13-16 ноября 2007 г.*, disponibil la

https://azbyka.ru/otechnik/bogoslovie/pravoslavnoe-uchenie-o-tserkovnyh-tainstvah-tom-1/4_5 (accesed on 13.06.2020);

- 78) РЕМОРОВ, Иоанн, „Чинопоследование таинства Елеосвящения в византийской традиции”, in *Православное учение о церковных Таинствах. Москва, 13-16 ноября 2007 г.*, Том III, Москва, Синодальная библейско-богословская комиссия, 2009, pp. 306-314;
- 79) RITZER, Korbinian, *Le Mariage dans les Églises chrétiennes du Ier au XIe siècle*, Paris, Éditions du Cerf, 1970;
- 80) SAVA, Viorel, *Taina Mărturisirii în Riturile liturgice actuale*, Iași, Edit. Trinitas, 1999;
- 81) SIMONESCU, Dan și BOGDAN, Damian P., „Începuturile culturale ale domniei lui Matei Basarab”, in *Biserica Ortodoxă Română*, 56/1938, pp. 866-880;
- 82) ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗΣ, Γρ. Ε., „Προσθήκες στην Ελληνική Βιβλιογραφία (1536-1799)”, in *Θησαυρίσματα*, 14/1977, pp. 127-156.
- 83) STREZA, Ciprian, „Cult și Reformă liturgică în Biserica Ortodoxă a Transilvaniei, în secolul al XVII-lea”, in *Revista Teologică*, 98(4)/2016, pp. 73-97;
- 84) STREZA, Ciprian, „Manuscrisul 19 miscelaneu al Bibliotecii Facultății de Teologie din Sibiu și reforma liturgică în Biserica Ortodoxă a Transilvaniei în secolul al 17-lea”, in *Transilvania*, 9/2018, pp. 75-88;
- 85) STREZA, Laurențiu, „Rânduiala Tainei Sfântului Maslu, după manuscrise liturgice din Biblioteca Arhiepiscopiei Sibiului”, in *Ortodoxia*, 4/2012, pp. 13-27;
- 86) STREZA, Liviu, „Trei manuscrise liturgice românești din sec. XVII-XVIII”, in *Studii Teologice*, s. II, an XXXVIII, 1/1986, pp. 119-122;
- 87) ȘTREMPEL, Gabriel, *Copiști de manuscrise românești până la 1800*, vol. I, București, Edit. Academiei Republicii Populare Române, 1959;
- 88) ȘTREMPEL, Gabriel (ed.), *Antim Ivireanul. Opere*, București, Edit. Minerva, 1972;
- 89) ȘTREMPEL, Gabriel, *Antim Ivireanul*, București, Edit. Academiei Române, 1997;
- 90) TAFT, Robert F., „Translating Liturgically”, in *Logos*, 39/1998, pp. 155-190;
- 91) TAFT, Robert F., „Christian Liturgical Psalmody: Origins, Development, Decomposition, Collapse”, in Harold W. ATTRIDGE, Margot E. FASSLER, *Psalms in Community. Jewish and Christian Textual, Liturgical, and Artistic Traditions*, Leiden/Boston, Brill, 2004, pp. 7-32;

- 92) TEODORESCU, Barbu, „Episcopul Damaschin și contribuția sa la crearea limbii literare române”, in *Mitropolia Olteniei*, 9-12/1960, pp. 627-645;
- 93) THOMSON, F. T., „Peter Mogila’s Ecclesiastical Reforms and the Ukrainian Contribution to Russian Culture. A critique of Georges Florovsky’s Theory of *The Pseudomorphosis of Orthodoxy*”, in *Slavica Gandensia*, 20/1993, pp. 67-119;
- 94) ΤΖΕΡΠΙΟΣ, Δημήτριος, *Ἡ ἀκολουθία τοῦ νεκρωσίμου Εὐχελαίου κατὰ τὰ χειρόγραφα εὐχολόγια τοῦ ἰδ’- ἰστ’ αἰ. Συμβολή στήν ἱστορία καί τή θεολογία τῆς χριστιανικῆς λατρείας*, Ἀθήνα, Ἰδρυμα Βυζαντινῆς Μουσικολογίας, Λειτουργιολογήματα 1, 2000;
- 95) ΤΖΕΡΠΙΟΣ, Δημήτριος, „Ευχή εις γυναίκα όταν αποβάληται. Λειτουργική θεώρηση”, in *Ὁ ἅγιασμός της ζωῆς τῶν πιστῶν. Μελέτες ἐπὶ τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν του Μικροῦ Εὐχολογίου*, Ἀθήναι, Εκδ. Τηνος, 2006, pp. 12-45;
- 96) URSU, Alexandru Neculai, „Un cărturar puțin cunoscut, de la mijlocul secolului al XVIII-lea: Daniil Andrean Panoneanul”, in *Cronica*, 43/1981, pp. 5-8;
- 97) URSU, Neculai A., DASCĂLU, Nicolae, *Mărturii privitoare la viața și activitatea Mitropolitului Dosoftei*, Iași, Edit. Trinitas, 2003;
- 98) USPENSKY, Nikolai, *Slujba de seara în Biserica Ortodoxă*, trad. Cezar Login, Cluj-Napoca, Edit. Patmos, 2008;
- 99) VANCA, Dumitru A., „Sfințirea cea mică a apei» în secolul XVII în Transilvania. Considerații pe marginea Molitfelnicului de la Bălgrad 1689”, in *Annales Universitatis Apulensis. Series theologica*, 2/2002, pp. 97-122;
- 100) VANCA, Dumitru A., „Rânduiala tainei «Sfântului Maslu» în secolul XVII în Transilvania. Considerații pe marginea Molitfelnicului de la Bălgrad 1689” in *Annales Universitatis Apulensis. Series theologica*, 4/ 2004, pp. 82-124;
- 101) VANCA, Dumitru A., „O practică liturgică evitată și uitată: Rânduiala la ieșirea cu greu a sufletului. Considerații pe marginea unui text din sec. XVII – Molitfelnicul de la Bălgrad 1689”, in ****Sensul vieții, al suferinței și al morții. Simpozion Internațional. Alba Iulia, 29 februarie-2 martie 2008*, Alba Iulia, Edit. Reîntregirea, 2008, pp. 546-566;
- 102) VANCA, Dumitru A., „Cultul Bisericii Ortodoxe din Transilvania la sfârșitul sec. XVII, reflectat în Molitfelnicul de la Bălgrad, 1689”, in *Altarul Reîntregirii*, 3/2009, pp. 129-156;
- 103) VANCA, Dumitru A., „Rânduiala Cununii în Molitfelnicele românești din secolul

- XVII”, in *Altarul Reîntregirii*, 3/2010, pp. 36-84;
- 104) VANCA, Dumitru A., „The Order of Funeral Services in the Romanian Orthodox Church at the End of the 17th and Beginning of the 18th Century, Reflected into the first Romanian Printed Books”, in M. ROTAR și A. TEODORESCU (eds.) *Dying and Death in 18th-21st Century Europe*, Newcastle, Cambridge Scholars Publishing, 2011, pp. 57-68;
- 105) VANCA, Dumitru A., „Tainele de restaurare în Biserica Ortodoxă după Molitâvnicul lui Ioan Zoba din Vinț (1689)”, in I. TULCAN *et alii* (eds.), *Taina Sfântului Maslu. Implicații eclesial-liturgice și terapeutic-pastorale. Simpozion Național de Teologie Liturgică, Arad, 27-28 martie*, Arad, Edit. Universității Aurel Vlaicu, 2012, pp. 155-177;
- 106) VANCA, Dumitru A., „Spovedania: marile etape istorice”, in Viorel SAVA și Lucian PETROAIA (coord.), *Vocație, slujire, jertfelnicie: cinstire și recunoștință părintelui prof. Nicolae D. Necula la împlinirea vârstei de 70 de ani*, București, Basilica, 2014, pp. 699-720;
- 107) VANCA, Dumitru A., *Paradigme liturgice în sec. 17. Ioan Zoba din Vinț și evoluția liturghiei românești*, Alba Iulia, Edit. Reîntregirea, 2016;
- 108) VANCA, Dumitru A., „Antecedentele unității românilor. Aportul edițiilor liturgice ardelenene în formarea normelor limbii literare: Molitfelnicul lui Ioan Zoba ca sursă a Molitfelnicului lui Antim Ivireanul”, in Alin ALBU *et alii* (eds.), *Centenarul Unirii românilor și Europa de azi. Religie și Geopolitică. Referatele Simpozionului Internațional de Știință, Teologie și Artă (ISSTA), Facultatea de Teologie Ortodoxă, Alba Iulia, 14-15 mai 2018 – ediția a XVII-a*, vol. I, Alba Iulia, Edit. Reîntregirea/Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2018, pp. 353-369;
- 109) VELKOVSKA, Elena, „Funeral Rites According to the Byzantine Liturgical Sources”, in *Dumbarton Oaks Papers*, 55/2001, pp. 21-51;
- 110) VÎLCIU, Marian, „Cartea Molitfelnicului și funcția harismatică a cultului divin public ortodox”, in ****Molitfelnicul lui Dimitrie Liubavici – operă misionară, spirituală și culturală definitorie a Ortodoxiei din sec. al XVI-lea*, Târgoviște, Edit. Arhiepiscopiei Târgoviște, 2015, pp. 93-108;
- 111) WAWRYK, M., „De S. Hieromartyre Josaphat, Promotore formulae indicative absolutionis in Ecclesia Ruthena-Ucraina”, in *Orientalia Christiana Periodica*, 33(2)/1967, pp. 583-603;

